

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

42. De conciatione miserationis per Characterismum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

uā, & optimarum artium disciplinis excultas, si specie corporis, si affabilitate sermonis, si morum candore, gratia, simplicitate, & egeris ornamentis, quibus vulgo homines commendari solent, præstiterit, si familiaris, si similis ætate, genere, dignitate: hæc sensum doloris efficiunt molliorem.

Deinde etiam augetur miseratio, si ab indignissimis hominibus, & ab ijs, quos beneficijs deuinxerat, præter omnium cognitionem illata sit iniuria.

A loco. Si eos habeat miseriarum suarum spectatores miser, quos minime velit, si in loco, qui minime eum deceat, & cruciatuum acerbissimam augere possit.

A tempore. si noua, si extra tempus iniuria sit illata, ut si tener flosculus ipso ætatis limine fuerit demersus, cum iam ad magnas spes pubescere inciperet, eo magis desertur: Et hoc in funere Pulcheræ plurimum laget. Gregorius Nyssenus.

Orig. Nyss. *in funere Pulcheræ.* *Nota (inquit) teneram hanc columbam,*

Quæ in nido regio nutrebat, quæ iam primum quidem nitidioribus pennis volucris euadebat, sed ætatem gratijs, & virtutibus excellerat: ut relicto nido discesserit, ut ex oculis nostris auolauerit, ut eam inuidia repente de manibus nostris rapuerit, siue columbam hanc dicere oportet, siue recens pullulantem florem, qui nondum quidem toto suo splendore ex gemmis, ac vaginis emerisset, sed partim quidem iam enituerit, partim verò in lucem emeritur speraretur: Nec eo minus in exigua sui parte nigrum in modum resplenderet, ut repente in gemma emarcuerit, &c.

A fine. Si qui patitur, Dei amore, & virtutis conseruanda gratia patitur, quales sunt martyres, quorum ideo cruciatus honestatis causa suscepti ad misericordiam mouendam efficacissimi sunt.

Multa postremo in modo, & cæteris circumstantijs contingunt: ut boni quid alicui euenire, multa per se, cum iam nullus fructus sit futurus. Quis fuerunt regia munera ad Diophitum iam mortuum missa. Vel, viuo quidem magnam esse opulentiam, veruntamen cum in phrenesi lapsus, nihil eorum sentire. Quales esse poterant Nabuchodonosori purpuræ, Sceptra, Sella Regiæ, quarum rerum vsus mentis impos, etrans in solitudinibus minime percipere poterat.

Hæc ferè sunt miseratiõis obiecta, in qui-

bus minimus labor est, occurrunt enim promptius, quam cætera, sed penes modum grauior, & impensior cura versari solet.

De concitatione miseratiõis per Characterismum.

CAPVT XLII.

Facilis est omnino, & expedita miseratiõis, ac lachrymarum concitatio. Cum ipsi ante oculos miseri versantur, & ea doloris edunt signa, quæ in his angustijs natura solet egerere.

Quando autem hæc desunt, danda est singularis opera, ut eorum, quæ gesta sunt, characterismus, & descriptio quam artificiosissime fiat, quo res ante oculos poni videatur.

Notandum est autem in hoc genere duplicem iniri viam, alij enim (ut cum Quintiliano loquar) in malis sunt ambitiosi, & quicquid narrat, copiosa admodum, figurataque oratione diffundunt.

Alij in hac re parciores rem quam aptissime, sine vllis superiectionibus exponunt, & moderatis affectibus opportunè distinguunt, in quo plerunque miseratiõne digniores videntur, quod minime sint queruli, & in rebus amplificandis profusi. Talia sunt illa Quintilianii commemorata superius.

Mibi filius minor, quantum egressus annum, ut in malis agerem, prior alterum ex duobus eruit lumen. Non sum ambitiosus in malis, nec agere lachrymarum causas volo, utinamque esset ratio minuenti, sed dissimulare qui possum quid ille gratia in vultu, quid incunditatis in sermone, quos ingenij igniculos, quam præstantiam placidæ (& quod scio vix posse credi tantum alta) mentis ediderit?

Vide quam modesta oratio, & ideo apud eruditas præsertim aures est ad affectus magis efficax. Satis enim, & cum magno affectu expressa videtur his verbis orbitas. *Ut in malis agerem, prior alterum ex duobus eruit lumen.* Iam quam aptè ista post verecundam orationem subiunguntur. *Sed dissimulare qui possum, quid illi gratia,* ut non apparatus, sed dolore expressus, reluctante etiam animi grauitate, videatur affectus. Hæc autem prudenter in-texta: *Nec auerere lachrymarum causas volo, utinam esset ratio minuenti.* Dissimulat enim,

Concitatio
nis miseratiõis
per
descriptio-
nem via dup-
plex.

se concitandi affectus iniuisse consilium, quod longè efficacius, quàm si multis verbis flere iuberet auditores : quod artificium obseruauit M. Tullius in Gaiij supplicio. Rem, inquit, in medio ponam, quæ tantum habet ipsa grauitatis, vt neque mea, quæ nulla est, neque cuiusquam ad inflammandos animos eloquentia requiratur. Deinde,

Cædebat virgis in medio foro Messanz ciuis Romanus, cum interea nullus gemitus, nulla vox alia istius miseri, inter dolorem crepitumque plagarum audiebatur, nisi hæc, *ciuis Romanus sum*. Et.

Crux, crux, inquam, infelici & ærumnoso, qui nunquam istam potestatem viderat, comparabatur. Deinde. Quam aprè ad motum interiecta exclamatio. *O nomen dulce libertatis ! o ius eximium nostræ ciuitatis ! o lex Porcia, legesque Sempronie*. Hæc etiam, si nihil aliud diceret, misera & miserabilia sunt, plusque afficiunt grauium personarum animos quàm ambitiois querimonie, maxime verò vbi sunt per se satis atroces, & funesta, qualis est historia de exede liberorum Sedeciaz in sacris. Si ille euulsis luminibus squallidus, & cruentus, hæc simpliciter narret, quis miseratione non moueatur

Cicero vltima in Veronam.

Sedecia querimonia.

Continuo mittuntur ad nos in carcerem Babiloniæ carnifices, & me comprehensum, ijs

catenis, quas ærumnoso trahebam, ad palum alligant.

Quid sceleris pararant, nesciebam, tantum exerebam iugulum, hortabar vt ferirent, mortem extremam miserorum spem, quasi iam proximam lætus amplectebam. Sed illi longe atrociores cogitabant tragœdias: filios quippe meos arripiunt, & lenta morte cruciatos, sub ipsius parentis oculis necant. Vidi, vidi, & in id tantum oculos habui: nunc eorum, vt vides, cruore iaceo resperfus (Hic cum tantisper suspirasset.) At illi teneri morientibus oculis me aspiciebant, & cum hæreret adhuc in labellis anima, Patris, seu blandum & dulce nomen, sed perituris nihil profuturum ! appellabant. Postquam miserijs meis sum abundè satiatus, iidem carnifices, qui lucem filijs eriperunt, mihi oculorum lumen erunt: [fateor (dilectissimi) hoc non doluit, vestra magis vulnera doluerunt.]

Hæc simplici narratione & modicis affectibus dicta, non mediocrem tamen ad excitandas miserationes vim habent.

Alia ratio est cum, excelsè, figuratè, magnificè, res ponitur ab oculis. Qualia sunt illa D. Chrysofomi de martyribus, vbi varia eorum tormenta non simpliciter narrantur, sed per antitheses copiosissimè illustrantur.

Ex D. Chrysof. homil. 43 p. 576.

Ἄνδρα γὰρ ὑπερέσσει, φησὶν, οἱ ᾧ ὡς ἐπὶ ῥόδα ἔσχεον πύρ ἀνήψα, οἱ ᾧ ὡς εἰς πηγὰς ὑδάτων ψυχρῶν αὐτοὺς ἐβρίβαν κατέξανα τὰς πλεονεξίας, καὶ βαθείας ἀνέτεμον αὐλακούς, καὶ κατήγαγον ῥυακούς ἀμάτων, οἱ ᾧ ὡς χρυσίον πάντων περιφροσόμενοι, οὕτως ἐκαλωπίζοντ. τῶν κρημνοῖς ἐβρίβαν, καὶ εἰς πέλαγος κατέπαόντισα, οἱ ᾧ ὡς εἰς βυθὸν καταβάλλοντες, ἀλλ' ὡς εἰς αὐτὸν ἀναβαίνοντες ἔστανον, οὕτως δέκνουν σκιρτῶντες, καὶ ἀγαλλόμενοι, καὶ ὡς περὶ ἐν ἑρῆῃ πομπῇ χορεύοντες, καὶ ἐν λιμῶνι παίζοντες χλοερῶν οὕτως τὰς τιμωρίας ἐκαλωπίζον, οὕτως ὡς εἰς ἀνθηλάμβανοντες ἐστανον, καὶ στεφανόμενοι, καὶ τῆ τ' οἰκείας προθυμίας ἐπερβολῆ τὰς ἐμὰς προφθασον τιμωρίας.

Carbones, inquit, substernebam: illi autem tanquam ad rosas currebant. Ignem accendebam: illi verò, eaqum in fontes frigidarum aquarum seipsos proiecebant. Latera cædebam, & profundos in eis sulcos faciebam, & riuos sanguinis deducebam: illi autem tanquam auto omni ex parte circumfluentes gloriabantur. In præcipitijs iaciebam, & in mare demergebam: illi verò, non tanquam in ipsum cælum ascendentes, ita affecti erant, exilientes, & exultantes, & tanquam in profundum descendentes, sed tanquam sacra pompa chorcas ducentes, & in herbido prato ludentes: ita arripiebat vnusquisque cruciatus, non tanquam cruciatus, sed tanquam veros flores carpentes, & coronas contextentes; & insigni animi sui alacritate cruciatos meos præueciebant.

Martyrum tormenta describuntur.

ITEM

ITEM DE SANCTIS MACHABAEIS.

D Chrylostomus, homil. pag. 625.

Εκείναις μὲν γὰρ τὸ πᾶσι τὸ δόξαι, καὶ ὀλιγοψυχία λοιπὸν ὑπετεμνέτο· αὐτῆ δ' ἀκέραια διανοία καὶ ἀκραιφνὴ γνώμη βασιλέων ἐλάμβανε τῶν γινόμενων τὴν ἐπιδήμιον, διὰ τὴν φύσιν· καὶ ἦν ἰσὺν περιπλοῦν παρ', ὅπερ ἐξέσυσεν ὁ τύραννος· ἐκεῖνος δ' ἔπειθε τὴν φύσιν, ὅπερ ἐξέσυσεν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐ τοιαύτου ἀνηφέκεμονος βασιλέως· τὸν τύραννον δ' ἐκεῖνος, οἷον ἀνήφετον μὴσι κάμνον ὁ τύραννος οὗτος, ἐκεῖ μὲν γὰρ ἡ βροχὴ τῆς πυρὸς γάρβη, καὶ πῶσα, καὶ συσπίον, καὶ κλημάτις ἦν· σὺν αὐτῇ δὲ φύσιν, ἀδίνης, φιλοσοφίας, παύσαν συμφορίας, οὐχ οὐτως ἐτηχανίζοντο λαοὶ ἐπὶ τῆς πυρὸς κείμενοι, ὥς ἐτηχανίζοντο αὐτῆ διὰ τὴν φιλοσοφίαν· ἀλλ' ἐκράτη διὰ τῆς εὐσεβείας, καὶ φύσιν ἐμάχετο χάριτος, καὶ ἡ νίκη τῆς χάριτος ἦν, εὐσεβεία ἀδίνων περιγένετο, καὶ πῦρ ἐκράτη πυρὸς, τὸ πνευματικὸν τῆς φυσικῆς, καὶ τὸ παρὰ τὴν αἰσθητικὴν τῆς τυραννὸς χαυδέτης· καὶ χαυδέτερ δαλατρία τῆς δεχομένη κομάτων προσβολῆς, αὐτὴ μὲν ἀκίνητος μένει, ἐκεῖνα δ' ἀφρονὴ διαλύσασα ἀφανίζει· ἰσάδως· οὕτως δὲ καὶ ἡ καρδία τῆς γυναικὸς ἐκείνης, ὡς πῦρ ἰσάδης δαλατρία τῆς δεχομένη τῶν προσβολῶν τῶν ὀδυῶν· πῦρ δὲ ἀκίνητος εἶδεν, τὰς δὲ προσβολὰς ἐκείνας τέρρει καὶ φιλοσοφίας γέμονα διέλυε λογισμῶν· ἐφίλοσώμετο δὲ τῶν τυράνων, οὐκ ὄντως μήτηρ αὐτῶν ἔσται· ὀδύσας ἐκείνοι γνήσιοι παῖδες αὐτῆ, οὐ διὰ τὴν συγγένειαν τῆς φύσεως, ἀλλὰ διὰ τὴν κοινωνίαν τῆς ἀρετῆς· οὐκ ἐπὶ μίσην ὄραν κολαστικὸν πῦρ, ἀλλὰ χαμῆλιον λαμπάδα· οὐχ οὕτως μήτηρ κοσμοῦσα παῖδας εἰς γάμον εὐφραίνετα· ὡς ἐκεῖνη χαυλομένης βλέψασα ἐχαίρει· καὶ χαυδέτερ τὸν μὲν σολῆ περιβάλλασα νομφικῆ, τῶν καὶ σφάνης πλέσασα· τῶν πασάδας ἰσάσασα χαμῆλις· οὕτως τὸν μὲν ἐπὶ τοὺς λέβητας τὸν δὲ ἐπὶ τὰ τέγανα βρέχοντα, τὸν δὲ τῆς κεφαλῆς ἀποσιμνόμενον ὄρωσα ἠγάλλετο· καὶ

ΝAm illis quidem pars maior doloris animi deliquit succidebatur; hæc verò integra mente, iudicio illelo synceriores Machabæorum, quæ gerebantur, sensum ob naturam capiebat; ac videre erat ignem triplicem; quem ille tyrannus accendebat, quem excitabat natura, quem Spiritus sanctus inflammabat. Non talem Babyloniis tyrannus ille fornacem excitavit, qualem matri fornacem hic tyrannus accendit. Nam illic quidem ignis fomes erat naphtha, pix, stappa, sarmentum; hæc verò natura, dolores partus, liberorum amor, puerorum concordia. Non ita illi iacentes in igne vrebantur, atque hæc ob amorem liberorum vrebatur, sed ob pietatem vincebat; & naturam cum gratia pugnabat, & victoriam gratia reportabat: religio maternum affectum superabat, & ignis ignem vincebat; spiritualis naturalem, & quem crudelitas tyranni succendebat. Et quemadmodum marinus scopulus, qui fluctuum incurfus excipit: ipse quidem manet immobilis, illos autem in spumam dissolutos facile tollit; sic illius quoque mulierculi cor, tanquam scopulus, marinos fluctus excipiens dolorem incurfus, ipsa quidem manet immota, sed incurfus illos firma, & philosophia plena mente dissolvit. Ostendere tyranno contendebat, se verè matrem illorum esse, verè filios illos suos esse genuinos, non propter naturæ cognationem, sed propter virtutis communionem. Non se ignem tormentorum, sed facem nuptialem cernere arbitrabatur. Non ita mater, quæ filios ad nuptias exornat, lætatur, ut illa, supplicij cum cerneret execratiatos, gaudebat, & quasi hunc stola sponsali amiciret, illi coronas ac ceteræ, alteri thalamos nuptiales erigeret, ita hunc ad lebetes, illum ad sartagines currentem, alium capite truncatum cum cerneret: exultabat: Omnia tum fumo, nidoreque secundabant, ac sensibus omnibus affectis liberos suos experimento cognoscebat: per oculos eos intuens, per aures verba exaudiens, ipsis naribus fumum illum carniæ suavem & insuavem excipiens: insuavem quidem infidelibus, Deo verò, ipsique omnium suavissimam.

Hhh ἦν πάλιν

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ἢ πάντα κερκῶ, καὶ κνίστης μεσά, καὶ διὰ τῆς ἀδοληγείων ἀπάντων τῆν πείραν ἐδέχτο τῆς
παύσεως, διὰ τῆς ὀφθαλμῶν ὄψεως, διὰ τῆς ἀκούης τῆς φιλιάντων ἀκούσεως ἡμάτων, αὐτῆ τῆ ἰνὶ τῶν
κερπὸν δεχομένη τῆς σαρκῶν, τὸν ἡδὸν ἐκείνων, καὶ ἀδὲ ἀδὲ ἢ μὴ τοῖς ἀνθρώποις, τῆ δὲ αὐτῆ πάν-
των ἡδίστη.

Nec minus in hoc genere admirabilis est
D. Gregorius Nazianzenus, & eius Græ-
co hæc expressa, ubi matrem Machabæorum
filios in martyrio circumstantem descri-
bit.

De Greg.
orat. 22. de
Machabæis.

At verò strenua mater, non secus atque a-
uicula, cuius pullos anguis, aut alia invidiosa
quepiam fera arripuit, circumvolabat, stridea-
bat, obsecrabat, vna in septem filijs certabat,
nihil eorum omittens, quibus eos ad victo-
riam paratior, alacriorisque redderet. Modò
dò cruoris stillantes guttas rapiebat: modò
lacera colligebat membrorum fragmenta,
modò etiam defunctorum martyrum reli-
quias, sanguinem suum adorabat, alium in-
ter suos amplexus exanimem recipiebat, ali-
um porrigebat, alium interim ad eandem pu-
gnam comparabat, omnibus quantum poterat
exclamans:

Euge filij mei, euge strenui mei milites,
euge in corporibus fermè incorporei, euge
legis patriæ, canæque senectutis meæ, atque
ciuitatis, quæ vos aluit, & ad eam virtutis
magnitudinem euexit, præsidium, ac pro-
pugnaculum. Paulum adhuc, & vicinus: de-
fatigantur carnifices, hoc vnum extimesco:
paulum adhuc, & ego inter mulieres beata,
& vos inter adolescentes beati. At fortasse
vos matris desiderium angit? Nequaquam
vos deseram, hoc vobis polliceor, non tam libe-
ros meos odi.

Quis non interesse huic supplicio, cum hæc
legit, & beatam Heroïnam videre se pu-
terit?

De Miseratione.

Per contentionem fortunarum.

CAPVT XLIII.

Miseratio
efficax per

Crebra est quoque, & efficax, quæ per
contentionem fortunarum fieri solet mi-

seratio: nam, cum maximum sit infortunij
genus, fuisse aliquando felicem; ubi quis ab
excitata, florentique fortuna, in maximas de-
uenit acerbitates, optima ratio est commo-
uendi affectus, si vtraque fortuna per insigni-
nem antithesin comparetur: quod magnificè
præstitit Cicero in peroratione pro Mura-
na.

fortunarum
contentio-
nem.

Modò maximo beneficio P. Romani orna-
tus, fortunatus videbatur, quod primus in
familiam veterem, primus in municipium
antiquissimum consularum atulisset: Nunc
idem squalore sordidus, confectus ætate,
lachrymis, ac mœnore perditus, vester est
supplex, Indices, vestram fidem obtestatur,
misericordiam implorat, vestram potesta-
tem, atque vestras opes intueatur. [Deinde.]
Si, quod Iupiter omen auertat, hunc vestris
sententijs afflixeritis, quò se miser vertet? Do-
mumne, vt eam imaginem clarissimi viri,
quam paucis ante diebus laureatam in sua
gratulatione conspexit, eam terna deformatam
ignominia, lugentemque viderat? An ad ma-
trem? quæ misera, modò consulem osculata
filium suum, nunc cruciatur, & sollicita est,
ne eundem paulò post spoliatum omni dig-
nitate conspiciat? Sed quid ego matrem, aut
domum appello, quem noua pœna legis, &
domo, & parente, & omnium suorum consue-
tudinè, conspectuque priuat? Ibit igitur in ex-
xilium miser? quò? ad orientis partes, in qui-
bus annos multos Legatus fuit, & exercitus
duxit, & res maximas gessit? at habet magnum
dolorem, vnde cum honore decefferis, eodem
cum ignominia reuerti: An se in contrariam
partem abdet? vt Gallia Transalpina, quem nu-
per summo cum imperio lubentissimè viderit,
eundem lugentem, mœrentem, exulem videat?
&c.

Cicero pro
Murena.
Vide pro-
rationem
orat. pro L.
Flacco, &
Quintilio.

Motum verò vtrumque per characterisum,
& vtriusque fortunæ contentionem complexus
est Hegesippus scriptor nobilis, in illa sua Hie-
rosolymitana monodia, quam hic ex Græco o. Anac.
ratoricè expressimus.

Hegesipp.
in
Anac.

Vbi est maxima ciuitas Hierusalem? ubi
decorat?